

De eerste strategie, het praten, leidt tot niets: “Niets wordt anders omdat we erover praten / alleen het praten zelf”; de tweede houding, het zich verstoppen, blijkt dan weer net het tegenovergestelde te zijn van de hier gepropageerde: de overgave.

In veel gedichten in deze bundel dringt de chaotische werkelijkheid zich genadeloos op. De personages worden overdonderd door feiten en bestookt met indrukken. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de magistrale tweede reeks gedichten over de ongemakken van de zomer. De mens tracht zich daartegen te verdedigen door het venster te sluiten, door trucs te bedenken om minder last te hebben van de warmte, maar uiteindelijk blijkt hij er ondanks dat strategische handelen helemaal geen greep op te krijgen. Dit is overmacht. Je kunt je er maar beter bij neerleggen. Wezens die niet alleen op hun verstand afgaan, slagen daar wel in: “Een hond en een kind kunnen blijven slapen / tot het gisteren wordt”. Zoals de hond en het kind de zomer ondergaan, zo moet de mens de werkelijkheid ondergaan: de controle loslaten, alle interpretatiekaders laten varen (“Er is geen god, geen handleiding”) en zich zoals in de slaap overgeven aan het onvermoede.

Met zijn gedichten probeert Baeke dat te bewerkstelligen. “Het is niet zo dat de dingen om ons heen niets beweren. / Ze hebben alleen geen woorden om het ons duidelijk te maken”. Die woorden vinden, zonder meteen antwoorden te geven, dat is de taak van de dichter. Hij observeert, registreert en presenteert, meer niet: “Ik schreef alles op wat ik zag”. De setting is filmisch, maar een samenhangend verhaal wordt er niet verteld, eerder waan je je in een absurde droom. Baeke roept vragen op, waar het verstand te klein voor is en “Die met de antwoorden zwijgen”. Hij snoert praatjesmakers de mond en laat zijn lezers verstomd, verwonderd en verward achter, maar dat is helemaal de bedoeling.

CARL DE STRYCKER

JAN BAEKE, *Groter dan de feiten*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2007, 94 p.

JAN BAEKE, *Iedereen is er*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2004, 56 p.

JAN BAEKE, *Zo is de zee*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2001, 72 p.

JAN BAEKE, *Nooit zonder de paarden*, De Bezige Bij, Amsterdam, 1997, 48 p.

[B] “LE VRAI CYRIEL”? BIOGRAFIE VAN CYRIEL BUYSSE

Pakweg twintig jaar geleden bestond er nog een duidelijk verschil tussen de schrijversbiografie en de historische biografie. De schrijversbiografie probeerde in het leven van een auteur de motieven te zoeken waarom hij of zij iets schreef, de historische biografie hield zich bezig met de wisselwerking tussen het individu en de maatschappij. Beide genres vonden elkaar wanneer de biograaf veel aandacht besteedde aan de manier waarop hij zijn tekst schreef. Toch was die aandacht vooral een kwaliteit die de schrijversbiografie voorbehouden leek. Nog niet zo lang geleden pleitte de Nederlandse historicus Willem Otterspeer voor een zorgvuldiger vorm en voor meer experiment in de biografie. “Wetenschap is geen excuus,” meende hij (*de Volkskrant*, 25 mei 2007). Opvallend is dat hij geen verschil maakt tussen schrijversbiografie en historische biografie. Dat van haar kant de schrijversbiografie naar de historische biografie is toegroeid, zou kunnen blijken uit de recente, goedgegeschreven biografie die Joris van Parys maakte van Cyriel Buysse (1859-1932). Zij draagt de ondertitel *Cyriel Buysse & zijn tijd*. Betekent dit dat de schrijversbiografie zich nu ook volop bezighoudt met de maatschappelijke context van een oeuvre? Is er dan nog wel een verschil tussen de historische en de literaire biografie?

Vandaag de dag bestaan er grofweg twee grote opvattingen over de biografie van auteurs. De schrijversbiografie moet in de eerste plaats goed geschreven zijn volgens sommigen, volgens anderen moet ze vooral een betrouwbaar en zo volledig mogelijk beeld van de auteur geven. De klassieke schrijversbiografie van de laatste decennia (te beginnen met Jan Fontijn over Frederik van Eeden en eindigend bij Olf Praamstra over Conrad Busken Huet) hecht geen overdreven betekenis aan schrijftuur. Kwaliteiten zijn hier vooral leesbaarheid en volledigheid, wat te merken is aan het volume. De schrijversbiografie verschilt daarin niet wezenlijk van de historische biografie (over politici als Abraham Kuyper en Hendrikus Colijn). Bovendien besteedt ze ruime aandacht aan de stedelijke context waarin de auteurs opgroeiden, bijvoorbeeld het Amsterdam of Den Haag van respectievelijk Multatuli en Busken Huet.

Cyriel Buysse (rechts) met Léon Bazalgette op de Promenade des Anglais in Nice, 1925, Foto Panaït Istrati, collectie AMVC-Letterenhuis, Antwerpen.

Confrontatie van het literaire werk met de context kan zeer relevant zijn. Een grondige lectuur van het literaire werk gecombineerd met kennis van de maatschappelijke context, kan zowel een nieuw licht op de persoonlijkheid werpen als bepaalde facetten van het werk verhelderen. Van Parys' werk pretendeert door zijn titel net die tijd naar boven te halen. En inderdaad steekt de lezer zeer veel op over de levensomstandigheden tussen 1850 en 1930. Vooral door het citeren van contemporaine bronnen (kranten, brieven, etc.) slaagt Van Parys erin om een levendig beeld te schetsen van Buysse's omgeving. Een van de schaduwzijden van zijn biografie is echter dat zij blijft steken in het particuliere van het geval Buysse en in de microcontext over dat geval. Dat betekent bijvoorbeeld dat we nauwelijks een schets krijgen van Den Haag, waar Buysse de helft van het jaar vertoefde, of van Gent, waar hij voor zijn vermaak de andere helft van het jaar op aangewezen was. Laat staan dat we een beeld krijgen van de maatschappelijke en culturele toestand van het fin de siècle en van de jaren twintig. Het reilen en zeilen van de fabriek van vader Buysse — een

combinatie van cichorei en olieslagerij (over dat tweede bedrijfsaspect komen we weinig te weten) —, waar de zoon later een flink deel van zijn inkomsten uit haalde, komt ook niet goed uit de verf.

Het is opvallend dat Van Parys vooral literair-historische secundaire literatuur of niet altijd betrouwbaar contemporain materiaal gebruikt, en dat hij nauwelijks of geen gebruik heeft gemaakt van de vele interessante studies die door historici over de lange negentiende eeuw zijn gepubliceerd. Ik noem maar die over het gezelschapsleven in Den Haag, over Nederland in oorlogstijd, het proces Eekhoud, het anarchisme, Rein Leven en schrijversverenigingen. Door dat onderzoek hadden bepaalde uitspraken van Buysse beter gerelativeerd kunnen worden. Een voorbeeld: Buysse klaagt in 1910 over het feit dat hij niet uitgenodigd is voor de vergadering van Belgische schrijvers tijdens de Brusselse wereldtentoonstelling, maar hij vergeet daarbij te vermelden dat hij verkoos lid te zijn van de Nederlandse Vereniging van Letterkundigen en niet van de Vlaamse en dat hij zich daardoor zelf buitenspel zette. Door recente studies hadden ook

fouten vermeden kunnen worden, als bijvoorbeeld het noemen van Grégoire Le Roy als een van de stichters van het symbolistische Gentse tijdschrift *Le Réveil* of van de zogenaamd dit tijdschrift patronerende club “Cercle artistique et littéraire”. En nu we toch over foutjes bezig zijn: de titel van Vermeylens opstel *De Kunst in de vrije Gemeenschap* is niet *De Gemeenschap en de vrije kunst* (p. 206). Een gebrek aan contextuele kennis van de literaire wereld is hier en daar ook merkbaar, zoals wanneer Loveling, De Mont en Buysse de enigen worden genoemd die voor 1900 in Nederland werden uitgegeven (en Maurits Sabbe dan?) of wanneer Vermeylen en niet Arthur Cornette sr. de eerste echte intellectueel in Vlaanderen wordt genoemd.

Een belangrijk element van de schrijversbiografie is het literaire werk. Precies dat wordt vaak vergeten in literaire biografieën, die zich in de eerste plaats baseren op briefwisseling. Dat euvel kleeft vooral aan de meeste recente Vlaamse biografieën. Het is een van Van Parys' grote verdiensten dat hij telkens weer aantoont hoe het autobiografische aan de basis ligt van het fictionele werk. Zo slaagt de biografische benadering er wel degelijk in sleutelmotieven in het werk aan te wijzen. Bij Buysse blijken telkens weer nieuwe verdichtingen voor te komen van het thema van de ongehuwde moeder die door een rijke mijnheer in de steek gelaten wordt. Ze hebben mogelijk te maken met een schuldgevoel dat het gevolg was van zijn eigen handelswijze. Zonder kennis van de biografie heeft de lezer ook geen verklaring voor de aanwezigheid van Amerika als thema in Buysse's werk.

Het met elkaar in verband brengen van werk en leven is echter niet zonder gevaar. Ten eerste dreigt men het werk als “afspiegeling” van de biografie te zien, en ten tweede omgekeerd biografische gegevens uit het werk af te leiden. Aan beide gevaren ontkomt Van Parys niet helemaal. Zo noemt hij “reacties en reflecties van de mannelijke hoofdpersonages de afspiegeling van Buysse's zelfbeeld in deze jaren van hopeloze passie en compassie” (p. 87). Elders trekt hij uit het werk te verregaande conclusies en vervalt hij dus in biografisme: “Blijkens het slot van het korte verhaal *Tragedie* uit 1895 heeft Cyriel Buysse zich ooit ontfermd over een geruïneerd gezin dat geen andere uitweg had dan te emigreren.” (p. 201) Alleen wanneer dit door

andere bronnen gestaafd wordt, is zo'n conclusie geoorloofd.

Behalve een evenwicht in de contextualisering is een andere kwaliteit van een biografie het evenwicht tussen subjectiviteit en afstandelijkheid. Volgens Otterspeer moet de biograaf een visie op de gebiografeerde geven. Dat sluit geenszins uit dat hij oog heeft voor de ambivalentie van de schrijversfiguur en aandacht heeft voor tegenstrijdigheden in het leven en handelen van het bestudeerde object. Bij Buysse liggen die voor het oprapen. Hij was, schrijft Van Parys, “een artiest in het gezin van een fabrikant; bourgeois tussen de boeren; thuis en niet thuis in twee taalgemeenschappen; vrijdenker in katholiek Vlaanderen; pendelaar tussen Nevele en New York; Vlaming in Holland; liberaal met socialistische sympathieën; apolitiek in een partijpolitiek verkaveld België.” Ook al doet Van Parys pogingen om zijn object niet mooier voor te stellen dan hij is, toch is wat hij schrijft niet vrij van een parti-pris, die je als biograaf natuurlijk moet hebben om je zo lang met een auteur bezig te kunnen houden. Wanneer het gaat om Vermeylen in de *Van Nu en Straks*-periode, of om Streuvels, zijn grootste concurrent, of om Teirlinck, een betere stilist, dan vindt Van Parys het steeds nodig om een snerende toon aan te slaan. Al wie een vinger naar Buysse uitsteekt of hem voor een prijs in de weg stond, moet het ontgelden. Karel van den Oever wordt als “kromtaalkunstenaar” betiteld en Raf Verhulst wordt stelselmatig “neorederijker” genoemd. Buysse moet immers boven iedereen uitsteken. Desondanks was hij een zeer wisselvallige veelschrijver. Van Parys probeert wel het kaf van het koren te scheiden, maar als hij denkt dat hij gouden aren ontdekt heeft, spaart hij zijn lof niet. Dan kan Buysse zich volgens hem meten met de groten, met Poe, Maupassant of Toergenjev. Geen kwaad woord dan over de storende stereotyperingen en weinig verfijnd geschilderde personages, de vele banale frasen die we in elke roman van Buysse tegenkomen. Buysse wordt bovendien tot aartsvader van de satire in Vlaanderen gepromoveerd, waarbij aan Anton Bergmanns *Ernest Staes* stilzwijgend wordt voorbijgegaan.

Van Parys' vooringenomenheid leidt ook tot foute interpretaties: zo doet hij er alles aan om Buysse's verantwoordelijkheid voor de mislukking van de

eerste reeks van het tijdschrift *Van Nu en Straks* te minimaliseren: er zou al vanaf het begin een scherpe tegenstelling met de katholieke Van Langendonck geweest zijn. In werkelijkheid is het blad vooral door gebrek aan kopij ten gronde gegaan. Van Parys echter spreekt heel dubbelzinnig van Buysse “vertrek uit de redactie” (p. 203), alsof hij eruit gestapt is. Uit alles blijkt daarentegen dat de Nevelse schrijver zichzelf de facto buitengesloten heeft omdat hij geen financiële verantwoordelijkheid wilde dragen. Hij was nochtans, ogenschijnlijk toch, de meest kapitaalkrachtige van alle redactieleden. Deze desertie — het woord is van Van Parys — is hem heel lang kwalijk genomen door Emmanuel de Bom en August Vermeylen. Vergoelijkend ook klinkt het dat een man van achtenveertig, die een zoon en drie stiefdochters heeft, niet meer in staat is om jonge vlasslijsters te verleiden. Of dat Buysse besloot uit “frustratie over het ontbreken van een soepele Vlaamse cultuurtaal, die de natuurlijke keus zou zijn voor zijn literair werk” (p. 208), in het Frans te gaan schrijven. Wanneer Buysse keuze voor een verblijf tijdens de oorlog in het neutrale Nederland gemotiveerd moet worden, worden opnieuw edelmoedige motieven van stal gehaald: “Buysse zal het al eerder duidelijk geworden zijn dat hij zich in Nederland verdienstelijker kan maken voor het vaderland dan in Vlaanderen” (p. 464). Van Parijs zet zijn “zal’s”, “ongetwijfeld’s” en “moet-en” in wanneer hij bij gebrek aan bewijzen, toch op suggestieve wijze de gaten wil vullen.

Wat zeggen de feiten over het leven van Cyriel? Over zijn jeugd zijn we betrekkelijk goed geïnformeerd dankzij memoires van familieleden. Buysse heeft weinig goeds gelezen in zijn jeugd, behalve Jules Verne en Zola. Hij werkte aanvankelijk in de zaak van zijn vader, maar leek meer geïnteresseerd in vrouwen en sport dan in schrijven. Even heeft hij een idylle met de dochter van de Antwerpse flamingant Max Roose, maar door zijn bedenkelijke reputatie wordt hij door de vader een paar keer afgewezen. Hij huwt in 1896 met de kapitaalkrachtige Haagse weduwe Nelly Dyserinck, met wie hij in latere jaren vooral een latrelatie heeft. In de tweede helft van de jaren negentig probeert hij vijf jaar lang in het Frans te schrijven, maar dat mislukt jammerlijk. Hij scheldt op de flaminganten en wordt lid van de Vulgarisateurs, die het Frans in Vlaanderen

propageren. Als een van de eersten in België fietst hij, rijdt hij met een motor en bestuurt hij een automobiel. Aan het begin van de twintigste eeuw krijgt hij een kleine schare vrijzinnige bewonderaars, die onderling krakelen; tussen hem en de katholieke pers verbeteren de relaties pas in de jaren twintig. In de oorlog doet hij liefdadigheidswerk voor de soldaten aan het front en voor Belgen in ballingschap. Daarvoor schuwt hij niet zowel zijn relaties aan de ene kant als aan andere kant van de frontlijn in te zetten.

Het beeld dat een kwaadwillige lezer van Buysse zou kunnen reconstrueren, is niet al te fraai: trouweloos in relaties met jonge meisjes, opportunistisch in zijn huwelijk met de weduwe Tromp, even trouweloos en opportunistisch in zijn relatie met uitgever en vertalers, bereid tot zelfcensuur en concessies als dat hem geen windeieren legt, franskiljon en belijdend apoliticiek als dat moet, en later Vlaamsgezind en vaderlandslievend als het evenzeer moet. Literair gezien evolueerde Buysse volgens Van Parys van naturalist tot ironist, van iemand die sociale tegenstellingen beschreef naar een uitbeelder van generatieconflicten.

Hier past nog iets over de ideologische positie van Buysse. Als Van Parys een correctie had kunnen aanbrenge op de gangbare visie op Buysse als socialistisch icoon dan had dit hier kunnen gebeuren. Zoiets vraagt een scherpe aandacht voor de veranderende positie van de auteur. Relevant is dat Buysse uit een liberaal nest stamde en in zijn jonge jaren ooit nog liberaal politicus is geweest. De liberale partij was Fransgezind, maar er was natuurlijk vooral in Gent en dus in de eigen familie een sterke traditie van liberaal flamingantisme. Zijn broer, de liberale volksvertegenwoordiger Arthur Buysse, eindigde echter als franskiljon, die gekant was tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Zo ver ging Cyriel niet. Van Parys slaagt erin om aan te tonen dat hij zich geleidelijk aan Vlaamsgezinder is gaan opstellen en dat zijn antiklerikale reputatie ongegrond was, maar over een mogelijke evolutie in zijn politieke opvattingen is hij onduidelijk. Misschien was die er ook niet echt. Buysse wordt nog het best gekarakteriseerd als een gematigd progressieve liberaal, wat zijn ideeën betreft dus niet eens aanleunend bij de progressieve vleugel van de

liberale partij, die een voedingsbodem voor de socialistische elite was. Hij was in de praktijk meer begaan met het behoud van natuurschoon en met dierenleed dan met menselijk lijden. Van Parys stelt zijn auteur graag voor als sociaal bewogen, terwijl Buysse in de jaren twintig ruime dividenden van de fabriek van papa zaliger opstreek. Hoe was het dan gesteld met zijn houding ten opzichte van socialisme? Van Parys spreekt van “sympathieën”, maar toont zelf meteen aan dat hij allesbehalve sympathiek stond ten opzichte van het socialisme. Ook hier was Buysse een pragmaticus. Hij wilde gelezen worden en stond daarom zonder vergoeding zijn werk af voor feuilletons in de socialistische krant *Vooruit*.

Het leven, niets dan het leven had aanzienlijk korter gekund als Van Parys enige herhalingen had weggewerkt en niet zo tot in den treure gefixeerd was geweest op de negatieve reacties in de katholieke pers. Het ontmaskeren van het klerikale complot lijkt echt een privé-obsessie van de biograaf. Buysse moet immers de miskende schrijver blijven, die bovendien buiten het gewoel van zijn tijd stond. Hij mag dan ook geen actief lid zijn geweest van verenigingen, al zou je net over zijn engagement in de loge, in de Vereniging tot Behoud van Natuur en Stedenschoon of in de Nederlandse VVL en in de PEN-club wel wat meer willen vernemen in plaats van over de eindeloze vuilspuiterij uit klerikale blaadjes. Hetzelfde over zijn vriendschappen. Buysse moet zich voor Van Parys per se een balling in Den Haag voelen “omdat [bedoeld is “doordat”] hij rond de eeuwwisseling in literair Vlaanderen alleen nog Franstalige vrienden heeft” (p. 266). Gustaaf D’Hondt wordt daarom wijselijk vergeten.

Uit het voorgaande blijkt dat behalve de concentratie op de microcontext de neiging tot hagiografie het tweede zwakke punt is van Van Parys’ biografie, ondanks de vele interessante bladzijden over Buysse’s jeugd en oorlogsjaren. De al geconstateerde naïviteit en overschatting van de figuur Buysse blijken nogmaals wanneer het gaat over zijn niet-verkiezing voor de Academie in 1919. Daar heet het dat Buysse op grond van zijn “literaire en vaderlandse verdiensten nog voor de andere Van-Nu-en-Straksers in aanmerking kwam” (p. 575). Hoe zou de voormalige flamingantenvreter door zijn vaderlandse verdiensten in aanmerking

Cyriel Buysse speelt golf, Sint-Martens-Latem, 1927, Foto AMVC-Letterenhuis, Antwerpen.

kunnen komen voor een Vlámse academie en waardoor waren zijn literaire verdiensten groter dan die van Vermeylen en anderen? Zulke beweringen verminderen de waarde van Van Parys’ portret van “le vrai Cyriel”. Het blijkt een Buysse, lichtelijk gevleid.

HANS VANDEVOORDE

JORIS VAN PARYS, *Het leven, niets dan het leven*.

Cyriel Buysse & zijn tijd, Houtekiet, Antwerpen / Atlas, Amsterdam, 2007, 960 p.